

ΝΙΚΟΛΑΟΣ Ι. ΝΙΚΟΛΟΠΟΥΛΟΣ - ΒΟΥΛΕΥΤΗΣ Ν. ΑΧΑΪΑΣ

ΑΘΗΝΑ 10/03/16

ΑΝΑΦΟΡΑ

ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΥΠΟΥΡΓΟ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ

**Θέμα: «Η Καπνοβιομηχανία και Το Παράνομο Εμπόριο Προϊόντων Καπνού
(Ευρωπαϊκή Μελέτη)»**

Παρακαλούμε για την τοποθέτησή-απάντηση, τις ενέργειες σας, επί της επιστολής που μας προώθησε ο κος Γεώργιος Δούκας, Πρόεδρος του Συνδικάτου Περιπτερούχων Καπνοπωλών και Ψιλ. Ειδ. Ν. Αττικής δ/νση Ιτέας 17 Αργυρούπολη ΤΚ16452, τηλ 2103302840, μέσω email «doukas@roadkiosk.gr», υποβάλλοντας το αίτημα προς την αρμόδια πολιτική ηγεσία για το εν θέματι αναφερόμενο.

Ο ερωτών βουλευτής

Νίκος Ι. Νικολόπουλος

Πρόεδρος του Χριστιανοδημοκρατικού Κόμματος Ελλάδος

ΣΥΜΒΑΣΗ-ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΟΥ Π.Ο.Υ. ΓΙΑ
ΤΟΝ ΕΛΕΓΧΟ ΤΟΥ ΚΑΠΝΟΥ

Η καπνοβιομηχανία και το παράνομο εμπόριο προϊόντων καπνού

Η καπνοβιομηχανία και το παράνομο εμπόριο προϊόντων καπνού

Εκπονήθηκε από τη Δρ Stella Bialous

Αξιολογήθηκε από τους Δρ Vera Luiza da Costa e Silva, Δρ Katharina Kummer Peiry και Δρ Tibor

Szilagy

Επιμέλεια γραφικών από τη Nora Lune

I. Εισαγωγή

Το παράνομο εμπόριο προϊόντων καπνού είναι ένα παγκόσμιο πρόβλημα, το οποίο απειλεί τη δημόσια υγεία και τα οφέλη που προκύπτουν από τον έλεγχο του καπνού και τα αποτελέσματα της Σύμβασης-Πλαισίου του ΠΟΥ για τον Έλεγχο του Καπνού (ΣΠΕΚ του Π.Ο.Υ.). Πέρα από τις επιβλαβείς συνέπειες για τη δημόσια υγεία, το παράνομο εμπόριο προϊόντων καπνού είναι και μία μορφή φοροδιαφυγής και, συνεπώς, προκαλεί σημαντική οικονομική ζημιά.

Ο παγκόσμιος χαρακτήρας του παράνομου εμπορίου καπνού, καθώς και η ευρεία εμβέλειά του, απαιτούν μία συνολική και συντονισμένη προσπάθεια για την εξάλειψη του λαθρεμπορίου και την ενίσχυση της δημόσιας υγείας και του ελέγχου στα προϊόντα καπνού. Το Άρθρο 15 της ΣΠΕΚ του Π.Ο.Υ. παρέχει το κατάλληλο πλαίσιο προκειμένου τα Μέρη της Σύμβασης να αναλάβουν δράση κατά του παράνομου εμπορίου καπνού. Ωστόσο, η πολυπλοκότητα του θέματος, καθώς και ο μεγάλος αριθμός κυβερνητικών και δια-κυβερνητικών οργανισμών που εμπλέκονται στην καταπολέμηση του παράνομου εμπορίου, οδήγησαν τα Μέρη της ΣΠΕΚ του Π.Ο.Υ. στο να αναπτύξουν το Πρωτόκολλο για την Εξάλειψη του Παράνομου Εμπορίου Προϊόντων Καπνού¹, το οποίο εφεξής θα αναφέρεται ως το Πρωτόκολλο, ή ως ΠΡ. Το Πρωτόκολλο παρέχει πιο συγκεκριμένες λύσεις και καθοδήγηση, καθώς και νέες υποχρεώσεις για τα Μέρη², για την αντιμετώπιση του παγκόσμιου προβλήματος του παράνομου εμπορίου καπνού³.

Το Πρωτόκολλο υιοθετήθηκε στις 12 Νοεμβρίου του 2012, κατά την πέμπτη σύνοδο της Διάσκεψης των Μερών (COP5) του ΣΠΕΚ του Π.Ο.Υ., και, από τις 10 Δεκεμβρίου του 2015, τα Μέλη του είναι 13. Το Πρωτόκολλο τίθεται σε ισχύ τη στιγμή που 40 Μέρη θα το έχουν επικυρώσει, αποδεχθεί, προσχωρήσει σε αυτό ή θα έχουν εγκρίνει επισήμως το όργανο με κάποιον άλλο τρόπο.

Το παρόν έγγραφο εξετάζει τις διαφορετικές προσεγγίσεις που χρησιμοποιεί η καπνοβιομηχανία προκειμένου να παρουσιάσει τον εαυτό της ως βασικό εταίρο στην καταπολέμηση του παράνομου εμπορίου και πώς στην πραγματικότητα παρεμποδίζει την εφαρμογή και τη θέση σε ισχύ του Πρωτοκόλλου και, ως εκ τούτου, των σχετικών διατάξεων της ΣΠΕΚ του Π.Ο.Υ. Η παρούσα έκθεση έχει ως στόχο να ενημερώσει τους φορείς χάραξης πολιτικής, ιδίως εκείνους που προέρχονται από τομείς εκτός του τομέα της υγείας, οι οποίοι μπορεί να μην είναι ακόμα εξοικειωμένοι με τη ΣΠΕΚ του Π.Ο.Υ. και με το Πρωτόκολλο. Η έκθεση αναδεικνύει επίσης τις αυξανόμενες ενδείξεις και τα στοιχεία που αποδεικνύουν ότι η καπνοβιομηχανία επαναχρησιμοποιεί καθιερωμένες στρατηγικές προκειμένου να αντισταθεί στην ΣΠΕΚ του Π.Ο.Υ., να εξουδετερώσει το Πρωτόκολλο και να προωθήσει τον εαυτό της ως εταίρο στην υλοποίησή του. Αυτό θα μπορούσε ενδεχομένως να εμποδίσει την θέση σε ισχύ του Πρωτοκόλλου και συνεπώς να συγχύσει τις κυβερνήσεις που επιδιώκουν να ελέγξουν ανεξάρτητα τη διανομή και τον έλεγχο των προϊόντων καπνού.

II. Η Καπνοβιομηχανία και το Πρωτόκολλο του Παράνομου Εμπορίου: Το Μοτίβο Συμπεριφοράς της Βιομηχανίας

Η καπνοβιομηχανία (που ορίζεται στο Άρθρο 1(ε) της ΣΠΕΚ του Π.Ο.Υ. ως «οι παραγωγοί, οι χονδρέμποροι και οι εισαγωγείς προϊόντων καπνού⁴») έχει κάνει πολλαπλές προσπάθειες να παρέμβει στην ανάπτυξη και την έγκριση του Πρωτοκόλλου. Αυτά έχουν περιγραφεί λεπτομερώς.⁵⁻⁶⁻⁷⁻⁸ Ουσιαστικά, η καπνοβιομηχανία χρησιμοποίησε, και εξακολουθεί να χρησιμοποιεί, τα ίδια επιχειρήματα που είχε χρησιμοποιήσει κατά τη διάρκεια των διαπραγματεύσεων για τη ΣΠΕΚ του Π.Ο.Υ.⁹⁻¹⁰⁻¹¹⁻¹²⁻¹³⁻¹⁴⁻¹⁵ σε μία προσπάθεια να αντισταθεί, να αποδυναμώσει ή να καθυστερήσει την έγκρισή της – η βιομηχανία πρώτα προσπαθεί να μπλοκάρει την πολιτική όταν αυτή προτείνεται και, αφού δεν το επιτύχει αυτό, επιδιώκει να αποδυναμώσει τη γλώσσα της πολιτικής, προκειμένου να εξασφαλίσει τους ελάχιστους δυνατούς περιορισμούς στις δραστηριότητές της. Στη συνέχεια, η καπνοβιομηχανία

χρησιμοποιεί μία μεγάλη γκάμα από τακτικές προκειμένου να καθυστερήσει την εφαρμογή της πολιτικής. Πάνω απ' όλα, η καπνοβιομηχανία αυτοπαρουσιάζεται ως «εταίρος», ή ως ένα από τα ενδιαφερόμενα μέρη, χωρίς τα οποία η εφαρμογή του Πρωτοκόλλου θα ήταν ανέφικτη (Ο Όμιλος BAT – British American Tobacco, για παράδειγμα, έχει αναρτημένη την παρακάτω δήλωση στην ιστοσελίδα του: «Έχουμε πάντοτε υποστηρίξει δημοσίως την ανάπτυξη ενός Πρωτοκόλλου του Π.Ο.Υ. για την εξάλειψη του παράνομου εμπορίου προϊόντων καπνού¹⁶»). Κατά τη διάρκεια των διαπραγματεύσεων του Πρωτοκόλλου, οι εκπρόσωποι της καπνοβιομηχανίας ανέπτυξαν ατομικές και από κοινού στρατηγικές για να παρεμποδίσουν την εφαρμογή των πολιτικών του Πρωτοκόλλου. Για παράδειγμα, οι καπνοπαραγωγοί συνεργάστηκαν για τη δημιουργία και την προώθηση του συστήματος Codentify (η «λύση» της καπνοβιομηχανίας για την ιχνηλασιμότητα των προϊόντων καπνού) και καθιέρωσαν μία λειτουργική σχέση συνεργασίας με την Interpol¹⁷⁻¹⁸⁻¹⁹. Ταυτόχρονα, κάθε μία από τις κύριες πολυεθνικές εταιρείες καπνού δημοσίευσε λεπτομέρειες στην ιστοσελίδα της, που αναφέρονταν στις προσπάθειες για τον έλεγχο της διανομής των προϊόντων της.

Μέχρι τη στιγμή που το Πρωτόκολλο υιοθετήθηκε από τη Διάσκεψη των Μερών²⁰, όλες οι μεγάλες πολυεθνικές εταιρείες, μαζί με αρκετούς γνωστούς συμμάχους τους, είχαν αναπτύξει δηλώσεις αποστολής, παγκόσμιες ή τοπικές ιστοσελίδες (παραδείγματα: South Africa Stop Illegal Cigarettes στη διεύθυνση <http://www.stopillegalcigarettes.co.za>, η ιστοσελίδα της Japan Tobacco International Ireland στη διεύθυνση <http://www.stopillicittobacco.com>, ή της Philip Morris International στη διεύθυνση <http://stopillegalcigarettes.com>) ή και ξεχωριστές ιστοσελίδες που είχαν ως θέμα την απάντηση της καπνοβιομηχανίας στο Πρωτόκολλο, και τη δική της προσέγγιση στην αντιμετώπιση του παράνομου εμπορίου.²¹ Η καπνοβιομηχανία έχει αναλάβει μία σειρά από πρωτοβουλίες προκειμένου να απεικονίσει την κύρωση του Πρωτοκόλλου ως μη ουσιώδη, και προωθεί τη γνωστή της στρατηγική με εθελοντικά μέτρα και έλεγχο από την ίδια την καπνοβιομηχανία, προκειμένου να παρεμποδίσει ή τουλάχιστον να καθυστερήσει την εφαρμογή των νομικά δεσμευτικών μέτρων του Πρωτοκόλλου. Ο Πίνακας 1 περιέχει ορισμένα παραδείγματα των δραστηριοτήτων της καπνοβιομηχανίας σχετικά με το παράνομο εμπόριο, τα οποία αναφέρθηκαν στα μέσα ενημέρωσης το Νοέμβριο του 2014.

Είναι ξεκάθαρο ότι οι δραστηριότητες αυτές έχουν σχεδιαστεί με στόχο να απεικονίσουν την καπνοβιομηχανία ως «εταίρο» των κυβερνήσεων, ή ως εμπνευστή της δράσης για την αντιμετώπιση του παράνομου εμπορίου, υπονομεύοντας συνεπώς το πρωτόκολλο. Όπως αναλύεται παρακάτω, το Πρωτόκολλο προβλέπει ρητά ότι οι κυβερνήσεις θα πρέπει να μην συμμετάσχουν σε εταιρικές σχέσεις/συνεργασίες με την καπνοβιομηχανία κατά την εφαρμογή του Πρωτοκόλλου. Επιπλέον, το Άρθρο 5.3 της ΣΠΕΚ του Π.Ο.Υ. καλεί τις χώρες να προστατεύσουν τις πολιτικές δημόσιας υγείας από την καπνοβιομηχανία. Η καπνοβιομηχανία, όπως φαίνεται από τα παρακάτω παραδείγματα, ενσωμάτωσε τις δραστηριότητες που σχετίζονται με την καταπολέμηση του παράνομου εμπορίου στις στρατηγικές της «εταιρικής κοινωνικής ευθύνης». Η ΣΠΕΚ του Π.Ο.Υ. θεωρεί ότι οι στρατηγικές αυτές, είναι απλά μία άλλη μορφή μάρκετινγκ.

ΠΙΝΑΚΑΣ 1

ΠΙΝΑΚΑΣ 1: Παραδείγματα δραστηριοτήτων της καπνοβιομηχανίας σχετικά με το παράνομο εμπόριο μετά την έγκριση του Πρωτοκόλλου, από τα μέσα ενημέρωσης.	
Δραστηριότητα της Καπνοβιομηχανίας	Ημερομηνία
Ξεκίνησε εκστρατεία ενάντια των πωλήσεων της μαύρης αγοράς, σε συνεργασία με κυβερνητική υπηρεσία στην Ουγγαρία	18 Νοεμβρίου 2014
Υποστήριξη μία περιφερειακή σύνοδο στη Νότια Αφρική για τη συζήτηση στρατηγικών για την αντιμετώπιση του παράνομου εμπορίου	24 Νοεμβρίου 2014
Δημοσίευσε μία έκθεση για το παράνομο εμπόριο στην Αυστραλία	25 Νοεμβρίου 2014
Εξέδωσε δελτίο τύπου για το παράνομο εμπόριο στη Ρουμανία	26 Νοεμβρίου 2014

Η Καπνοβιομηχανία και το Παράνομο Εμπόριο:

Στο παρελθόν, οι μεγάλες καπνοβιομηχανίες έχουν κατηγορηθεί για άμεση και έμμεση συμμετοχή στο λαθρεμπόριο τσιγάρων, ^{22_23_24_25} και οι ισχυρισμοί/κατηγορίες που διατυπώθηκαν κατά της καπνοβιομηχανίας κατέληξαν, σε ορισμένες περιπτώσεις, σε διακανονισμούς μεταξύ των εταιρειών και των εναγόντων, με πιο γνωστές τις περιπτώσεις διακανονισμών της καπνοβιομηχανίας με την Ευρωπαϊκή Ένωση.²⁶

Είναι σημαντικό να σημειωθεί ότι ο κύριος στόχος των εκούσιων προσπαθειών της καπνοβιομηχανίας σε σχέση με το παράνομο εμπόριο είναι τα παραποιημένα/πλαστά προϊόντα, παρά το γεγονός ότι τα πλαστά προϊόντα αντιστοιχούν σε μικρό ποσοστό (της τάξης του 3-4%) της συνολικής αγοράς του παράνομου εμπορίου,²⁷ με βάση των αριθμό των κατασχέσεων.²⁸

Επιπλέον, η καπνοβιομηχανία χρησιμοποιεί συστηματικά την απειλή της αύξησης του παράνομου εμπορίου, και του εγκλήματος, προκειμένου να αντιταχθεί στις πολιτικές ελέγχου των προϊόντων καπνού που ορίζονται από τη ΣΠΕΚ. Για παράδειγμα, το επιχείρημα για αύξηση του παράνομου εμπορίου έχει χρησιμοποιηθεί για την εναντίωση σε πολιτικές αύξησης των τιμών και των φόρων στα προϊόντα καπνού, σε πολιτικές σχετικά με τη συσκευασία και τη σήμανση, ιδίως ενάντια των πολιτικών που προτείνουν εικονογραφημένες προειδοποιήσεις, ή, πιο πρόσφατα, ενάντια των τυποποιημένων (απλών) πακέτων και των πολιτικών για την απαγόρευση του μάρκετινγκ (διαφήμιση, προώθηση και χορηγίες).^{29_30_31}

Υπάρχουν πολλές μορφές παρέμβασης της καπνοβιομηχανίας, οι οποίες έχουν τεκμηριωθεί αναλυτικά από τον ακαδημαϊκό κλάδο και την κοινωνία των πολιτών. Ο Π.Ο.Υ. για την Παγκόσμια Ημέρα Κατά του Καπνίσματος του 2012, ομαδοποίησε τις πολυάριθμες μορφές παρέμβασης της καπνοβιομηχανίας σε έξι ευρείες ενότητες³² και, προκειμένου να βοηθήσουμε στην κατανόηση των πολλών τρόπων με τους οποίους η καπνοβιομηχανία παρεμβαίνει ως προς την εφαρμογή του Πρωτοκόλλου, θα πρέπει να ομαδοποιήσουμε κι εμείς τις δραστηριότητες αυτές με παρόμοιο τρόπο.

1) Ελιγμοί για την κατάληψη της πολιτικής και νομικής διαδικασίας

Έχουν υπάρξει ανέκδοτες αναφορές άμεσου και έμμεσου lobbying εκ μέρους της καπνοβιομηχανίας με τα Μέρη της Σύμβασης, προκειμένου να μη γίνουν Μέρη του Πρωτοκόλλου. Αντίθετα, έχει υπάρξει lobbying (άσκηση πίεσης) προς συγκεκριμένα Μέρη, ώστε να ενσωματώσουν νομοθεσία που στηρίζει τις λύσεις της καπνοβιομηχανίας για το σύστημα ιχνηλασιμότητας,³³ που περιλαμβάνουν και το σύστημα «Codentify». Η μέθοδος του συστήματος Codentify έχει αρκετά ελαττώματα³⁴⁻³⁵ και παρά την έντονη άσκηση πιέσεων από την καπνοβιομηχανία,³⁶ δεν ενσωματώθηκε στην τελική διατύπωση του Πρωτοκόλλου. Υπάρχουν πολλά παραδείγματα άσκησης πιέσεων από την καπνοβιομηχανία μέσω lobbying groups που προωθούν τα ενδιαφέροντα της καπνοβιομηχανίας, για παράδειγμα, στην ιστοσελίδα <http://www.tobaccotactics.org>.

Στον Καναδά, παραδείγματος χάρη, η Εθνική Συμμαχία κατά του Λαθρεμπορίου Καπνού (National Coalition Against Contraband Tobacco) άσκησε πιέσεις στην κυβέρνηση για «ενίσχυση της ασφάλειας των συνόρων» και «ενίσχυση των πόρων» για τις αστυνομικές αρχές, καθώς και για τη δημιουργία μίας δημόσιας εκστρατείας εκπαίδευσης σχετικά με τα πλαστά προϊόντα καπνού. Η Εθνική Συμμαχία δεν άσκησε πιέσεις για την κύρωση της ΣΠΕΚ του Π.Ο.Υ., η οποία θα σήμαινε και την εφαρμογή μέτρων, πολύ περισσότερων και ουσιαστικών από τα όσα επιδίωξε η ομάδα.³⁷

Ταυτόχρονα, η καπνοβιομηχανία έχει επικρίνει την κυβέρνηση επειδή δεν έκανε περισσότερα για να αντιμετωπίσει το παράνομο εμπόριο, όπως έγινε στην περίπτωση της εταιρείας καπνού Mastermind στην Κένυα το 2010.³⁸

Το σημαντικότερο είναι ότι η καπνοβιομηχανία έχει στηρίξει όλο και περισσότερο την υπογραφή Μνημονίων Συνεννόησης (ΜΣ)³⁹ με τις κυβερνήσεις, προκειμένου να αντιμετωπιστεί το πρόβλημα του παράνομου εμπορίου καπνού εντός μίας «συνεργασίας».⁴⁰ Πέρα από το γεγονός ότι παραβιάζουν το Άρθρο 5.3 της ΣΠΕΚ του Π.Ο.Υ.⁴¹ και τις κατευθυντήριες γραμμές του,⁴² τα ΜΣ αυτά, οι όροι των οποίων δεν δημοσιοποιούνται, είναι ουσιαστικά εθελοντικές συμφωνίες, οι οποίες ιστορικά έχουν αποδειχθεί αναποτελεσματικές στην πολιτική ελέγχου των προϊόντων καπνού, και μπορεί να χρησιμεύσουν ως ένα επιπλέον εμπόδιο για την επικύρωση, την προσχώρηση και την εφαρμογή του Πρωτοκόλλου.

Ενώ τα Μνημόνια Συνεννόησης ανάμεσα στην καπνοβιομηχανία και τις κυβερνήσεις για την αντιμετώπιση του παράνομου εμπορίου υπάρχουν εδώ και πολλά χρόνια, παρατηρείται μία επιτάχυνση και αύξηση αυτών των συμφωνιών τα τελευταία πέντε χρόνια, κατά τη διάρκεια της διαπραγμάτευσης του Πρωτοκόλλου και την έγκρισή του από την COP5.

Η Japan Tobacco International ισχυρίζεται πως έχει Μνημόνια με «πάνω από 30 χώρες» και ότι έχει «προχωρήσει ακόμη παραπέρα» στον Καναδά και στην ΕΕ, όπου εισήλθε σε επίσημες συμφωνίες συνεργασίας με την καναδική κυβέρνηση, την Ευρωπαϊκή Ένωση και 10 κράτη μέλη της ΕΕ, αντίστοιχα.⁴³ Παρεμπιπτόντως, η έρευνα έδειξε ότι οι συμφωνίες των πολυεθνικών εταιρειών καπνού με την ΕΕ έχουν ωφελήσει την καπνοβιομηχανία, αλλά δεν φαίνεται να έχουν συμβάλει ουσιαστικά στη μείωση του παράνομου εμπορίου και κατέληξε προτείνοντας ότι αυτού του είδους οι συμφωνίες θα πρέπει να μην επιδιώκονται.³⁹

Το 2012, η Imperial Tobacco ισχυρίστηκε ότι είχε καθιερώσει 21 τέτοια Μνημόνια.⁴⁴ Το κείμενο του Μνημονίου του 2006 ανάμεσα στην Imperial Tobacco και στο Ηνωμένο Βασίλειο αναφέρει ότι «ο στόχος αυτού του Μνημονίου (MoU) είναι να καθορίσει ένα πλαίσιο συνεργασίας ανάμεσα στη Βασιλική Υπηρεσία Δημοσίων Εσόδων & Τελωνείων και την Imperial Tobacco Ltd, προκειμένου να περιοριστεί το λαθρεμπόριο τόσο των παραποιημένων όσο και των πλαστών προϊόντων Imperial Tobacco Ltd στο Ηνωμένο Βασίλειο, ελαχιστοποιώντας παράλληλα τα εμπόδια για το νόμιμο εμπόριο...»⁴⁵

Η Philip Morris International ισχυρίστηκε ότι έχει «20+» Μνημόνια.⁴⁶ Η British American Tobacco έχει μεν συμφωνίες συνεργασίας με την ΕΕ, αλλά δεν αποκαλύπτει το συνολικό αριθμό των εν λόγω

συμφωνιών, παρόλο που λεπτομέρειές τους αναφέρονται σε ξεχωριστές ιστοσελίδες εταιρειών. Το περιεχόμενο αυτών των συμφωνιών δεν βρίσκεται πάντοτε στη διάθεση του κοινού. Αυτά τα Μνημόνια, ωστόσο, φαίνεται πως έχουν συμφωνηθεί σε ολόκληρο τον κόσμο. Για παράδειγμα, στον Μαυρίκιο το 2012, η BAT υπέγραψε Μνημόνιο με την Αρχή Εσόδων του Μαυρίκιου, συμφωνώντας στην «ανταλλαγή πληροφοριών, τεχνογνωσίας και βέλτιστων πρακτικών»⁴⁷. Το 2012, η Imperial υπέγραψε ένα Μνημόνιο, επισημοποιώντας τη συνεργασία ενάντια στο παράνομο εμπόριο με τη γαλλική τελωνειακή αρχή για την «ανταλλαγή πληροφοριών σχετικά με οποιαδήποτε κατασχεμένα φορτία προϊόντων καπνού» και για την εκπαίδευση τελωνειακών από την Imperial, προκειμένου να αναγνωρίζουν τα πλαστά προϊόντα⁴⁸. (το 2012, υπογράφηκαν Μνημόνια και με το Λουξεμβούργο⁴⁹ και τη Μολδαβία⁵⁰). Το 2010, στην Ισλαμική Δημοκρατία του Ιράν, η τότε «Iranian Tobacco Company» υπέγραψε συμφωνία συνεργασίας με το Υπουργείο Οικονομικών, προκειμένου να «επιθεωρεί όλα τα καταστήματα και τα σούπερ-μάρκετ για να εντοπίζει λαθραία τσιγάρα».⁵¹

Υπάρχει επιτακτική ανάγκη για την εφαρμογή μέτρων για την αύξηση της διαφάνειας, όπως συνιστάται από τις κατευθυντήριες γραμμές του Άρθρου 5.3, προκειμένου να βελτιωθεί η παρακολούθηση των δραστηριοτήτων lobbying της καπνοβιομηχανίας. Τα μέτρα διαφάνειας που σχετίζονται με τις δραστηριότητες των ομάδων συμφερόντων και με τις δαπάνες, θα εξασφαλίσουν ότι οι δραστηριότητες lobbying που σχετίζονται με την καταπολέμηση του παράνομου εμπορίου είναι γνωστές στο κοινό, ότι η πρόσβαση της καπνοβιομηχανίας στους φορείς χάραξης πολιτικής δε λαμβάνει χώρα σε μυστικές συναντήσεις,⁵² και ότι οι λύσεις που προωθούνται από την ίδια την καπνοβιομηχανία θα μπορούν να αντικρούονται από υποστηρικτές του ελέγχου του καπνού και φορείς χάραξης πολιτικής, όταν αυτές αποτελούν παράβαση της ΣΠΕΚ του Π.Ο.Υ. ή του Πρωτοκόλλου, ή και των δύο.

2) Υπερβάλλοντας ως προς την οικονομική σημασία της καπνοβιομηχανίας

Σε κάθε συζήτηση που σχετίζεται με το παράνομο εμπόριο, η καπνοβιομηχανία επιμένει να υπενθυμίζει στο κοινό, στα μέσα ενημέρωσης και στους φορείς χάραξης πολιτικής, τις οικονομικές της συνεισφορές στα δημόσια οικονομικά των Μερών. Η καπνοβιομηχανία δεν αναφέρει ποτέ την οικονομική διαρροή που προκαλείται από τις ασθένειες που σχετίζονται με το κάπνισμα. Ενώ ισχυρίζεται ότι είναι «υπέρ» των κανονισμών και των μέτρων για την καταπολέμηση του παράνομου εμπορίου, συνεχίζει να υποστηρίζει ότι η αύξηση των φόρων και των τιμών θα προκαλέσει και αύξηση του λαθρεμπορίου. Χρησιμοποιεί την υποτιθέμενη οικονομική σημασία της για να δημιουργεί εταιρικές σχέσεις και συνεργασίες με διάφορες υπηρεσίες για την αντιμετώπιση του παράνομου εμπορίου, ιδίως με υπηρεσίες που είναι υπεύθυνες ή που έχουν σχέση με το εμπόριο και τις οικονομικές πιυχές του καπνού. Στη Νιγηρία, για παράδειγμα, ο πρόεδρος της Επιτροπής Οικονομικού Εγκλήματος δήλωσε, σε συνάντηση με την BAT, ότι «αν έχουμε κάποια ιδέα του πώς ορισμένα από αυτά τα τσιγάρα μεταφέρονται λαθραία εντός της χώρας, τότε μπορούμε να συνεργαστούμε μαζί σας (BATC) και να συμπεριλάβουμε ακόμη και την Τελωνειακή Αρχή, καθότι αυτοί είναι που βρίσκονται στα σημεία εισόδου και στους συνοριακούς σταθμούς», και ότι ήταν προς συμφέρον της χώρας να βοηθήσει την BAT να καταπολεμήσει τα λαθραία τσιγάρα, δεδομένου ότι η εταιρεία «συνέβαλε στη δημιουργία θέσεων εργασίας και στην ενίσχυση των κρατικών εσόδων».⁵³ Η BAT Nigeria δηλώνει πως διατηρεί συνεργασία με την Τελωνειακή Αρχή της Νιγηρίας, και η εταιρεία δηλώνει επίσης ότι έχει συνεισφέρει σε μείωση του παράνομου εμπορίου από το 80% της αγοράς το 2001 σε 20% το 2009.⁵⁴

Σε γενικές γραμμές, η καπνοβιομηχανία τείνει να έχει τον έλεγχο των πληροφοριών στο ποσοστό της αγοράς που σχετίζεται με το παράνομο εμπόριο, και πολύ συχνά υπερβάλλει ως προς το ποσοστό αυτό⁵⁵⁻⁵⁶ (οι τρέχουσες εκτιμήσεις του ποσοστού της αγοράς που αναλογεί στο παράνομο εμπόριο είναι 6%-10%).⁵⁷⁻⁵⁸⁻⁵⁹⁻⁶⁰ Στη Νότια Αφρική, για παράδειγμα, η καπνοβιομηχανία δήλωσε αρκετές φορές ότι είχε υπάρξει σημαντική αύξηση του μεριδίου αγοράς του παράνομου εμπορίου από το 2008 έως το 2011, με το Ινστιτούτο Καπνού της Νότιας Αφρικής να υποστηρίζει ότι το ποσοστό αυτό έφτασε το 30%

το 2012 και το 35% στις αρχές του 2013, ωστόσο η ακαδημαϊκή έρευνα δεν έχει τεκμηριώσει τους ισχυρισμούς αυτούς. Αντ' αυτού, έχει διαπιστωθεί ότι υπήρξε μία κορύφωση το 2010, με μία αύξηση 10% του μεριδίου της αγοράς που αποδίδεται στο παράνομο εμπόριο, αλλά χωρίς μεγάλες επιπλέον αυξήσεις τα επόμενα χρόνια.⁶¹ Μία παρόμοια ανακολουθία εντοπίστηκε στην Αυστραλία.⁷⁸ Ενώ στο παρελθόν οι εκτιμήσεις της αγοράς από τις τέσσερις μεγαλύτερες πολυεθνικές καπνοβιομηχανίες είχαν την τάση να ποικίλουν, οι εταιρείες λειτουργούν πλέον συνεργατικά, χρησιμοποιώντας την ίδια πηγή αναφοράς. Όπως περιγράφεται από την Imperial Tobacco:

«...Αυτή η παράνομη δραστηριότητα [στην ΕΕ] δεν έχει μόνο οικονομικό κόστος, αλλά ενισχύει και την εγκληματικότητα στις τοπικές κοινωνίες... Για πρώτη φορά από την ίδρυσή της το 2006, η μελέτη ανατέθηκε στην KPMG από τις τέσσερις μεγάλες καπνοβιομηχανίες που δραστηριοποιούνται στην ΕΕ – την BAT, την Imperial, την JTI και την PMI. Αυτό επέτρεψε στην KPMG να έχει πρόσβαση σε ένα ευρύτερο σύνολο από πηγές δεδομένων, οι οποίες έδωσαν βάθος και βελτίωσαν την πληρότητα της ανάλυσης. Πριν από το 2013, η μελέτη πάντοτε ανετίθετο από την PMI, στο πλαίσιο των δεσμεύσεων της εταιρείας δυνάμει της συμφωνίας συνεργασίας της με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή...»⁶²

Κατ' αυτόν τον τρόπο, η καπνοβιομηχανία εξισώνει το παράνομο εμπόριο με την απώλεια φορολογικών εσόδων, ενώ ταυτόχρονα αντιτίθεται στις φορολογικές αυξήσεις ως μέσο αύξησης των κρατικών εσόδων, με το επιχείρημα ότι η αύξηση των φόρων οδηγεί σε αύξηση του παράνομου εμπορίου⁵⁶. Οι ερευνητές πρόσφατα παρείχαν επιχειρήματα που κατέρριψαν το μύθο της καπνοβιομηχανίας που θέλει τη φορολογία και το παράνομο εμπόριο να είναι άρρητα συνδεδεμένα.⁶³ Ενώ η κύρωση και η εφαρμογή του Πρωτοκόλλου δεν θα έβλαπτε τις οικονομίες των χωρών, πόσο μάλλον τα φορολογικά έσοδα –όπως αποδεικνύεται από τα παραδείγματα του Ηνωμένου Βασιλείου, της Ιταλίας και της Ισπανίας⁶⁴⁻⁶⁵⁻⁶⁶– η ρητορική της καπνοβιομηχανίας είναι χρήσιμη γιατί δημιουργεί αμφιβολίες, και συνεπώς οφείλει να αντιμετωπιστεί.

3) Χειραγώγηση της κοινής γνώμης για την εξασφάλιση της φαινομενικής αξιοπρέπειας

Όλο και περισσότερο, οι δραστηριότητες της Εταιρικής Κοινωνικής Ευθύνης (που θεωρούνται μία μορφή χορηγίας του καπνού σύμφωνα με τις κατευθυντήριες γραμμές του Άρθρου 13 της ΣΠΕΚ του Π.Ο.Υ.⁶⁷) εστιάζουν στις δραστηριότητες της καπνοβιομηχανίας για καταπολέμηση του παράνομου εμπορίου. Και, ενώ αυτές οι δραστηριότητες λαμβάνουν χώρα, όπως και τα Μνημόνια, εδώ και τουλάχιστον μία δεκαετία, παρατηρούνται αυξημένες προσπάθειες τα τελευταία πέντε χρόνια, και σε ορισμένες περιπτώσεις αυτό έχει οδηγήσει σε κοινά εταιρικά προγράμματα, όπως περιγράφεται παρακάτω, στον Πίνακα 2. Οι δραστηριότητες αυτές παρατηρούνται σε κάθε περιφέρεια του Π.Ο.Υ.

Πίνακας 2: Παραδείγματα δραστηριοτήτων Εταιρικής Κοινωνικής Ευθύνης της καπνοβιομηχανίας, που σχετίζονται με το παράνομο εμπόριο.

Χώρα	Εταιρεία	Δραστηριότητα	Έτος
Μάλι	Imperial/ BAT	Εκστρατεία «Stop Fraud» (σταματήστε την απάτη) με τη συμμετοχή της Εθνικής Διεύθυνσης Εμπορίου & Ανταγωνισμού (τηλεόραση, εφημερίδες, αφίσες στα σημεία πώλησης, billboards) μετά την εφαρμογή των νέων προειδοποιήσεων για την υγεία.	2014
Ιρλανδία	Imperial	Έναρξη της εκστρατείας των λιανοπωλητών με τίτλο «Retailers Against Smuggling»	2014
Ουγγαρία	Ουγγρική Ένωση Επενδυτών Καπνοβιομηχανίας	Εκστρατεία μαζί με την Εθνική Φορολογική & Τελωνειακή Αρχή της Ουγγαρίας (NAV): αφίσες, ραδιοφωνικές διαφημίσεις, και εφημερίδες	2014
Τσεχία, Γερμανία, Αυστρία, Σλοβακία, Πολωνία και Σλοβενία	Imperial	Αναγνώριση των ειδικά εκπαιδευμένων σκυλιών και του διαγωνισμού των τελωνειακών υπαλλήλων, «καθώς τα ειδικά εκπαιδευμένα σκυλιά αποτελούν βασικό ατού για την επιτυχημένη ολοκλήρωση των κατασχέσεων».	2013
Λευκορωσία	JTI	Δωρεά \$170.000 στην Κρατική Τελωνειακή Αρχή για τη βελτίωση των «τεχνικών συνθηκών» και την αγορά ειδικού εξοπλισμού · δωρεά οχημάτων (Μνημόνιο το 2008)	2010 - 2012
Καραϊβική	BAT	Εκπαίδευση Τελωνειακών Υπαλλήλων	2010
Λετονία, Εσθονία, Λιθουανία και Τσεχία	PMI	Υποστήριξη των ΜΚΟ που εμπλέκονται στην καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων	2014

Η καπνοβιομηχανία έχει διοργανώσει σεμινάρια και εργαστήρια για κυβερνητικούς αξιωματούχους, ιδίως τελωνειακούς, σε διάφορες χώρες. Για παράδειγμα, η JTI διοργάνωσε ένα σεμινάριο για το προσωπικό της Κρατικής Επιτροπής Τελωνείων του Αζερμπαϊτζάν το 2014⁶⁸. Το Νοέμβριο του 2014, το Ινστιτούτο Καπνού της Νότιας Αφρικής φιλοξένησε μία συνάντηση κυβερνητικών αξιωματούχων (από την Κένυα, την Ουγκάντα, τη Νιγηρία, τη Ζάμπια, τη Ζιμπάμπουε και τη Νότια Αφρική) και διεθνών οργανισμών επιβολής του νόμου από την Αναπτυξιακή Κοινότητα της Μεσημβρινής Αφρικής (συμπεριλαμβανομένης της COMESA) και της Ευρώπης (Europol και Interpol).⁶⁹⁻⁷⁰⁻⁷¹ Το 2009, η BAT διοργάνωσε ένα περιφερειακό συνέδριο για το παράνομο εμπόριο, για κυβερνητικούς αξιωματούχους από την Ιορδανία, το Λίβανο, τη Συρία και την Υεμένη.

Το Σεπτέμβριο του 2013, η Philip Morris International δώρισε 55.000 ευρώ για τη χρηματοδότηση υποτροφιών στην Διεθνή Ακαδημία Καταπολέμησης της Διαφθοράς.⁷² Η Ακαδημία ξεκίνησε από το Γραφείο των Ηνωμένων Εθνών για τα Ναρκωτικά και το Έγκλημα (UNODC), την Ευρωπαϊκή Υπηρεσία Καταπολέμησης της Απάτης (OLAF), και άλλα ενδιαφερόμενα μέρη, και δραστηριοποιείται πλέον ως «παρατηρητής» για τον ΟΗΕ και το ECOSOC (Οικονομικό και Κοινωνικό Συμβούλιο του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών).⁷³

Όπως περιγράφηκε προηγουμένως, στο πλαίσιο των προσπάθειών για την καταπολέμηση του παράνομου εμπορίου, η καπνοβιομηχανία έχει δημιουργήσει συνεργασίες και κοινά προγράμματα (συμπεριλαμβανομένων των κοινών εκδηλώσεων) με την Interpol και τον Παγκόσμιο Οργανισμό Τελωνείων (WCO), ιδιαίτερα στο πλαίσιο των προσπάθειών για την ενίσχυση της επιβολής του νόμου και την προώθηση του συστήματος παρακολούθησης και εντοπισμού της, Codentify.⁷⁴ Η Interpol, παρεμπιπτόντως, δηλώνει πως η συμφωνία συνεργασίας ανάμεσα στις τέσσερις πολυεθνικές εταιρείες και την ΕΕ, αντιπροσώπευε ένα «προσχέδιο» για την ανάπτυξη του Πρωτοκόλλου.⁷⁵ Στην COP6 τον Οκτώβριο του 2014, τα συμβαλλόμενα Μέρη αρνήθηκαν να χορηγήσουν στην Interpol το καθεστώς του παρατηρητή.⁷⁶

4) «Κατασκευή» υποστήριξης μέσα από τη χρήση των «front groups» (ομάδες-βιτρίνες)

Η χρήση των «front groups» (οργανισμοί που, ενώ φαίνεται ότι υποστηρίζουν μία συγκεκριμένη ατζέντα, στην πραγματικότητα υπηρετούν τα συμφέροντα άλλων παικτών, οι οποίοι παραμένουν στις σκιές), παραμένει μία συνηθισμένη τακτική της καπνοβιομηχανίας, με το ρόλο αλλά και τη συμμετοχή της ίδιας να παραμένει συχνά μυστική. Στον παρακάτω πίνακα, περιλαμβάνονται ορισμένες από τις ομάδες που έχουν αντιπροσωπεύσει τις θέσεις της καπνοβιομηχανίας στο παράνομο εμπόριο. Επιπλέον, παραμένουν ενεργές οι ομάδες που έχουν αντιπροσωπεύσει την καπνοβιομηχανία σε άλλες πολιτικές που σχετίζονται με τον έλεγχο του καπνού, όπως ενώσεις λιανοπωλητών και κατασκευαστών. Ορισμένα από αυτά τα «front groups», αλλά και ορισμένοι εκ των συμβούλων, ήταν «ορατοί» κατά τη διάρκεια των συζητήσεων για την απλή συσκευασία στο Ηνωμένο Βασίλειο⁷⁷ και στην Αυστραλία (η καπνοβιομηχανία ισχυρίστηκε ότι τα απλά πακέτα θα οδηγούσαν σε αύξηση του παράνομου εμπορίου). Παρά το γεγονός ότι οι προβλέψεις της καπνοβιομηχανίας δεν αποδείχθηκαν ακριβείς στην Αυστραλία (όπου δεν υπήρξε αύξηση στο παράνομο εμπόριο⁷⁸), η καπνοβιομηχανία παρουσίασε παρόμοια επιχειρήματα στο Ηνωμένο Βασίλειο⁷⁹. Ωστόσο, η νομοθεσία για την εφαρμογή των απλών πακέτων στο Ηνωμένο Βασίλειο εγκρίθηκε και τίθεται σε ισχύ το Μάιο του 2016.⁸⁰

ΠΙΝΑΚΑΣ 3

Πίνακας 3: Παραδείγματα ομάδων ενδιαφέροντος (front groups) για το παράνομο εμπόριο, με χρηματοδότηση από την καπνοβιομηχανία	
Όνομα	Εμπλεκόμενες Καπνοβιομηχανίες
Business Action to Stop Counterfeiting and Piracy (BASCAP) - τμήμα του Διεθνούς Εμπορικού Επιμελητηρίου (ICC). http://www.isswbo.org/advocacy-codes-and-rules/bascap/welcome-to-bascap	British American Tobacco (BAT), Japan Tobacco International (JTI), Philip Morris International (PMI)
International Tax and Investment Centre (ITIC) http://www.iticnet.org/	British American Tobacco, Imperial Tobacco Group, Japan Tobacco International and Philip Morris International
Digital Coding and Tracking Association (DCTA) http://www.dcta-global.com/	British American Tobacco, Imperial Tobacco Group, Japan Tobacco International and Philip Morris International

Σημείωση: η καπνοβιομηχανία είναι επίσης μέλος ακόμη μεγαλύτερων ομάδων κατά του λαθρεμπορίου, όπως η Διεθνής Ένωση Εμπορικών Σημάτων και η Διεθνής Υπηρεσία Καταπολέμησης της Παραποίησης (IACC). Η ομάδα ACG (Anti-Counterfeiting Group), που αντιπροσωπεύει πλέον δεκάδες εταιρείες, είχε ιδρυθεί από την BAT.⁸¹ Υπάρχουν επίσης ομάδες εμπορίου, όπως η Εθνική Συμμαχία κατά του Λαθρεμπορίου του Καναδά και οι Λιανοπωλητές Κατά του Λαθρεμπορίου στο Ηνωμένο Βασίλειο (χρηματοδοτούμενοι από την Ένωση Κατασκευαστών Καπνού) που αντιπροσωπεύουν την καπνοβιομηχανία.

5) Δυσφήμιση επιστημονικά αποδεδειγμένων στοιχείων & ευρημάτων

Οι «λύσεις» της καπνοβιομηχανίας για το παράνομο εμπόριο καπνού, οι οποίες δεν περιλαμβάνουν την κύρωση και την εφαρμογή του Πρωτοκόλλου, βασίζονται σε στοιχεία που παράγονται από συμβούλους και δωρεοδόχους της ίδιας της βιομηχανίας καπνού. Πρόκειται για μία γνωστή τακτική: υπάρχει ένα σημαντικό σώμα από στοιχεία, τα οποία αποδεικνύουν ότι η καπνοβιομηχανία έχει χρησιμοποιήσει συμβούλους και δωρεές προκειμένου να δημιουργήσει «αποδείξεις» για να αντιπαχθεί στις πολιτικές ελέγχου του καπνού, όπως, για παράδειγμα, οι πολιτικές καθαρού αέρα στους εσωτερικούς χώρους, οι περιορισμοί στο μάρκετινγκ, κ.λπ.⁸²⁻⁸³ Ουσιαστικά, οι περισσότερες από τις πληροφορίες σχετικά με

την κλίμακα του παράνομου εμπορίου στις εκθέσεις που είναι χρηματοδοτημένες από την καπνοβιομηχανία, είναι δύσκολο να τεκμηριωθούν.

Επιπλέον, αντί για μία ολική εξέταση του προβλήματος και των αποδεικτικών στοιχείων, η καπνοβιομηχανία υποστηρίζει –χωρίς ουσιαστικά στοιχεία– ότι η αύξηση στο παράνομο εμπόριο είναι ένα άμεσο υποπροϊόν της αύξησης της φορολογίας και των τιμών, καθώς και άλλων πολιτικών ελέγχου των προϊόντων καπνού. Ακαδημαϊκά, αλλά και ανεξάρτητα αποδεικτικά στοιχεία από αρκετές χώρες δεν επιβεβαιώνουν κάτι τέτοιο,⁸⁴ όπως αποδεικνύεται από την προαναφερθείσα περίπτωση⁸⁵ της Νότιας Αφρικής. Ομοίως, στο Ηνωμένο Βασίλειο, οι ισχυρισμοί της καπνοβιομηχανίας ότι το παράνομο εμπόριο αυξανόταν ραγδαία, δεν τεκμηριώθηκαν από δεδομένα της Βασιλικής Υπηρεσίας Δημοσίων Εσόδων & Τελωνείων, που δείχνουν ότι κατά την περίοδο 2012-2013, το μερίδιο αγοράς του παράνομου εμπορίου ήταν 9%, το ίδιο δηλαδή με της περιόδου 2010-2011, και ελάχιστα υψηλότερο από το ποσοστό του 7% κατά την περίοδο 2011-2012.^{86,87}

Η «αόρατη» συμμετοχή της καπνοβιομηχανίας στην ΙΤΙC, και την Oxford Economics (OE), εξακολουθεί να προωθεί συναντήσεις και ευρήματα τα οποία παρουσιάζονται ως επιστημονικές αποδείξεις. Ένα άρθρο του 2015, που έχει εκδοθεί μετά από ομότιμη αναθεώρηση, έδειξε ότι μία έκθεση της ΙΤΙC που χρηματοδοτήθηκε από την PMI, υπερεκτίμησε σημαντικά την παράνομη κατανάλωση τσιγάρων στο Χονγκ Κονγκ (η εκτίμηση της καπνοβιομηχανίας ήταν 35,9%, και η ανεξάρτητη ανάλυση με τη χρήση επαληθεύσιμων πηγών δεδομένων οδήγησε σε εκτίμηση ότι το ποσοστό κυμαινόταν μεταξύ 8,2% και 15,4%).⁸⁸

Υπάρχουν στοιχεία που δείχνουν ότι η καπνοβιομηχανία χρησιμοποιεί συμβούλους και ακαδημαϊκούς προκειμένου να δημιουργεί εκθέσεις και αντίστοιχη έρευνα. Για παράδειγμα, η PMI έχει προσφέρει κονδύλια στο Transcrime (ένα ερευνητικό κέντρο στην Ιταλία που συνδέεται με το Università Cattolica del Sacro Cuore στο Μιλάνο και το Πανεπιστήμιο του Trento) για τη χρηματοδότηση διδακτορικών προγραμμάτων, εκθέσεων (συμπεριλαμβανομένης μίας ανάλυσης του προσχέδιου του Πρωτοκόλλου του Μάρτιο του 2012⁸⁹), και παρίστατο σε συναντήσεις που υποστηρίζονταν ή χρηματοδοτούνταν από τη βιομηχανία.⁹⁰

Επιχειρώντας να ελέγξει τις πληροφορίες και να περιβάλλει τον εαυτό της με δήθεν «ανεξάρτητους» εμπειρογνώμονες (και εκμεταλλευόμενη το γεγονός ότι πολλά από τα Μέρη ακόμη οικοδομούν τις ικανότητές τους για αντιμετώπιση της εφαρμογής του Πρωτοκόλλου και προσπαθώντας να δημιουργήσει ένα μόνιμο προσωπικό εμπειρογνομένων σχετικών με τα οικονομικά της υγείας, το εμπόριο και τα προϊόντα καπνού), η καπνοβιομηχανία προσπαθεί να κυριαρχήσει στην ημερήσια διάταξη, και να αποσπάσει την προσοχή από τα βήματα που απαιτούνται για την κύρωση ή την προσχώρηση και την εφαρμογή του Πρωτοκόλλου.

Ο Π.Ο.Υ. εντόπισε και έναν έκτο τομέα της παρεμβολής της καπνοβιομηχανίας στον έλεγχο του καπνού,⁹¹. Πρόκειται για τον «εκφοβισμό των κυβερνήσεων με την απειλή της δικαστικής αγωγής ή της προσφυγής» και υπάρχουν εκθέσεις της βιομηχανίας που χρησιμοποιούν την απειλή της αύξησης του παράνομου εμπορίου ως μέρος των νομικών τους προσπαθειών για να εμποδίσουν την εφαρμογή μέτρων για τον έλεγχο του καπνού,⁹¹ χρησιμοποιώντας την ως βάση για τη δημιουργία δικαστικών υποθέσεων.

Είναι μία συνεχής απειλή και μία που χρησιμοποιείται συχνά, αν και μέχρι σήμερα έχει εφαρμοστεί πολύ σπάνια (με την εξαίρεση δύο σημαντικών περιπτώσεων, της Ουρουγουάης και της Αυστραλίας). Τα επιχειρήματα σχετικά με τα εμπόδια στο εμπόριο χρησιμοποιούνται επίσης για την εναντίωση σε πολιτικές, και την προώθηση της αυτορρύθμισης στον τομέα του παράνομου εμπορίου.

III. Συμπέρασμα και Συστάσεις

Τα Συμβαλλόμενα Μέρη θα πρέπει να γνωρίζουν ότι οι προσπάθειες της καπνοβιομηχανίας να αντιμετωπίσει το παράνομο εμπόριο, και να καθιερώσει συνεργασίες με τις κυβερνήσεις για την εφαρμογή του Πρωτοκόλλου, αποτελούν παράβαση τόσο της ΣΠΕΚ του Π.Ο.Υ. όσο και του ίδιου του Πρωτοκόλλου. Οι πόροι που αναφέρονται στο Παράρτημα 1, παρέχουν παραδείγματα των υλικών που μπορούν να χρησιμοποιηθούν για την ευαισθητοποίηση του συγκεκριμένου ζητήματος, καθώς και για προτάσεις σχετικά με το πώς τα Μέρη μπορούν να αντιμετωπίσουν τα παραπλανητικά επιχειρήματα της καπνοβιομηχανίας, μαζί με τους μύθους που σχετίζονται με την παράνομη διακίνηση. Είναι αξιοσημείωτο ότι τα κείμενα αυτών των δύο διεθνών οργάνων (ΣΠΕΚ του Π.Ο.Υ. και Πρωτόκολλο) αναγνωρίζουν ότι τα συμφέροντα του κλάδου του καπνού και τα συμφέροντα του ελέγχου του καπνού είναι μεταξύ τους ασυμβίβαστα και ότι θα πρέπει να αποφεύγονται τυχόν εταιρικές σχέσεις και συνεργασίες μεταξύ των κυβερνήσεων και της καπνοβιομηχανίας. Στην πραγματικότητα, προκειμένου να εξασφαλίσουν τον περιορισμό της παρεμβολής της καπνοβιομηχανίας και την επικράτηση των συμφερόντων της δημόσιας υγείας, τα Συμβαλλόμενα Μέρη ενέκριναν τις κατευθυντήριες γραμμές για την εφαρμογή του Άρθρου 5.3, σχετικά με την προστασία των πολιτικών ελέγχου του καπνού από την παρεμβολή και παρέμβαση της καπνοβιομηχανίας.⁴² Επιπλέον, το κείμενο του Πρωτοκόλλου αντιμετωπίζει τις παρεμβολές της καπνοβιομηχανίας και κάνει παραπομπές στο Άρθρο 5.3 σε αρκετές παραγράφους, όπως επισημαίνεται παρακάτω.

Στο προοίμιο:

«Έχοντας επίγνωση του Άρθρου 5.3 της Σύμβασης Πλαισίου του Π.Ο.Υ. για τον Έλεγχο του Καπνού, στην οποία τα Μέρη συμφωνούν ότι κατά τον καθορισμό και την εφαρμογή των δημοσίων πολιτικών υγείας που έχουν σχέση με τον έλεγχο του καπνού, τα Μέρη ενεργούν για την προστασία των πολιτικών αυτών από εμπορικά και άλλα κεκτημένα συμφέροντα της καπνοβιομηχανίας, σύμφωνα με το εθνικό δίκαιο» και

«τονίζοντας την ανάγκη επαγρύπνησης σχετικά με οποιεσδήποτε προσπάθειες της καπνοβιομηχανίας να υπονομεύσει ή να ανατρέψει τις στρατηγικές για την καταπολέμηση του παράνομου εμπορίου προϊόντων καπνού, και την ανάγκη ενημέρωσης σχετικά με τις δραστηριότητες της καπνοβιομηχανίας που έχουν αρνητικό αντίκτυπο στις στρατηγικές καταπολέμησης του παράνομου εμπορίου προϊόντων καπνού»

Στο Άρθρο 4 §2:

«Με την εκπλήρωση των υποχρεώσεών τους βάσει του παρόντος Πρωτοκόλλου, τα Μέρη θα εξασφαλίζουν τη μέγιστη δυνατή διαφάνεια όσον αφορά τυχόν αλληλεπιδράσεις ή επαφές που ενδέχεται να έχουν με την καπνοβιομηχανία».

Επιπλέον, το Άρθρο 8 ορίζει:

§12 «Οι υποχρεώσεις που έχουν ανατεθεί σε ένα συμβαλλόμενο Μέρος δεν πρέπει να εκτελούνται ή να αναθέτονται στην καπνοβιομηχανία». §13 «Κάθε συμβαλλόμενο Μέρος οφείλει να διασφαλίζει ότι οι αρμόδιες αρχές του, συμμετέχοντας στο καθεστώς παρακολούθησης και εντοπισμού, αλληλοεπιδρούν με την καπνοβιομηχανία και ότι εκείνοι που εκπροσωπούν τα συμφέροντα της καπνοβιομηχανίας το κάνουν μόνο στο βαθμό που είναι απολύτως αναγκαίος για την εφαρμογή του παρόντος Άρθρου» §14 «Κάθε συμβαλλόμενο Μέρος μπορεί να ζητήσει από την καπνοβιομηχανία να αναλάβει όλα τα έξοδα που συνδέονται με τις υποχρεώσεις του εν λόγω Μέρους, δυνάμει του παρόντος Άρθρου»

Συνεπώς, η κύρωση του Πρωτοκόλλου, και η εφαρμογή του,⁹²⁻⁹³ σε συνδυασμό με την εφαρμογή των Κατευθυντήριων Γραμμών του Άρθρου 5.3 της ΣΠΕΚ του Π.Ο.Υ., προσφέρουν στα Μέρη τα κατάλληλα εργαλεία προκειμένου να σταματήσουν την παρέμβαση της καπνοβιομηχανίας στα θέματα του Πρωτοκόλλου, καθώς και στα θέματα της ΣΠΕΚ του Π.Ο.Υ. και του ελέγχου των προϊόντων καπνού.

Παράρτημα 1: Πόροι

Ο παρακάτω πίνακας παρουσιάζει μία λίστα από πόρους για τη διευκόλυνση των Μερών στην αντιμετώπιση των ισχυρισμών της καπνοβιομηχανίας που σχετίζονται με το παράνομο εμπόριο και την εφαρμογή του Πρωτοκόλλου.

ΠΙΝΑΚΑΣ 4

Πίνακας 4: Παραδείγματα πόρων για την αντιμετώπιση των ισχυρισμών της καπνοβιομηχανίας σχετικά με το παράνομο εμπόριο	
Πόροι	Σχόλια
Tobacco Free Initiative/Παγκόσμιος Οργανισμός Υγείας: Παγκόσμια Ημέρα κατά του Καπνίσματος 2015 http://www.who.int/campaigns/no-tobacco-day/2015/brochure/en/	Μία σειρά από υλικά (έντυπα και βίντεο) που τονίζουν τα κεντρικά ζητήματα δημόσιας υγείας και ελέγχου των προϊόντων καπνού που σχετίζονται με το παράνομο εμπόριο του καπνού. Επιπλέον υλικό και σε άλλες γλώσσες υπάρχει διαθέσιμο μέσω των γραφείων του Π.Ο.Υ.
Institute for Global Tobacco Control: Η μάχη ενάντια στις παρανοήσεις σχετικά με το παράνομο εμπόριο http://globaltobaccocontrol.org/	Μία σειρά από ενημερωτικά δελτία με βασικές περιγραφές και απεικονίσεις βασικών ζητημάτων σχετικά με το παράνομο εμπόριο, συμπεριλαμβανομένης της ορολογίας.
Campaign for Tobacco Free Kids: Παράνομο Εμπόριο/Λαθρεμπόριο http://global.tobaccofreekids.org	Μία σειρά από συνδέσμους και πόρους με αποδεδειγμένα γεγονότα σχετικά με το παράνομο εμπόριο και τη δημόσια υγεία, τους επαγγελματίες του ελέγχου των προϊόντων καπνού. Περιλαμβάνει παρουσίαση σχετικά με την «κατάρριψη των μύθων» του παράνομου εμπορίου από την καπνοβιομηχανία
Framework Convention Alliance: Παγκόσμια Ημέρα κατά του Καπνίσματος 2015 http://www.fctc.org/fca-new/world-no-tobacco-day/world-no-tobacco-day-2015	Μία σειρά από ενημερωτικά δελτία και άλλα υλικά με απευθείας απαντήσεις στα επιχειρήματα της καπνοβιομηχανίας που σχετίζονται με το παράνομο εμπόριο

- ¹ http://apps.who.int/iris/bitstream/10665/80873/1/9789241505246_eng.pdf?ua=1
- ² For additional details, see <http://www.who.int/fctc/protocol/about/en/>
- ³ http://www.who.int/fctc/protocol/Protocol_summary_en.pdf?ua=1
- ⁴ <http://whqlibdoc.who.int/publications/2003/9241591013.pdf>
- ⁵ Corporate Accountability International. Parties Prevail In Adopting Landmark Illicit Trade Protocol Despite Industry Interference --- Who: Big Tobacco Single Greatest Threat To Tobacco Treaty, November 12, 2012. Press Release. <https://www.stopcorporateabuse.org/press-release/parties-prevail-adopting-landmark-illicit-trade-protocol-despite-industry-interference>
- ⁶ Corporate Accountability International. Smokescreen for Smuggling. Tobacco industry attempts to derail the illicit Trade Protocol. April 10, 2010. https://www.stopcorporateabuse.org/sites/default/files/resources/smokescreen-for-smuggling_0.pdf
- ⁷ Framework Convention Alliance. Response To The British American Tobacco Position Paper On A Protocol On Illicit Trade In Tobacco Products To The Who Framework Convention On Tobacco Control. Second Session of the Conference of the Parties to the WHO FCTC Bangkok, Thailand; 30 June-6 July 2007. http://www.fctc.org/publications/bulletins/doc_view/107-response-to-the-british-american-tobacco-position-paper-on-a-protocol-on-illicit-trade
- ⁸ Mulvey, K. A life-saving precedent: protecting public health policy against Big Tobacco. *Tob Control* 2010;19:95-97 doi:10.1136/tc.2009.032755 <http://tobaccocontrol.bmj.com/content/19/2/95.extract>
- ⁹ Carter SM. Mongoven, Biscoe & Duchin: destroying tobacco control activism from the inside. *Tob Control*. 2002 Jun;11(2):112-8.
- ¹⁰ Assunta M, Chapman S. Health treaty dilution: a case study of Japan's influence on the language of the WHO Framework Convention on Tobacco Control. *J Epidemiol Community Health*. 2006 Sep;60(9):751-6.
- ¹¹ Mamudu HM, Hammond R, Glantz S. Tobacco industry attempts to counter the World Bank report Curbing the Epidemic and obstruct the WHO framework convention on tobacco control. *Soc Sci Med*. 2008 Dec;67(11):1690-9. doi: 10.1016/j.socscimed.2008.09.062. Epub 2008 Oct 22.
- ¹² Albuja S, Daynard RA. The Framework Convention on Tobacco Control (FCTC) and the adoption of domestic tobacco control policies: the Ecuadorian experience. *Tob Control*. 2009 Feb;18(1):18-21. doi: 10.1136/tc.2008.026385. Epub 2008 Oct 20.
- ¹³ Mamudu HM, Hammond R, Glantz SA. Project Cerberus: tobacco industry strategy to create an alternative to the Framework Convention on Tobacco Control. *Am J Public Health*. 2008 Sep;98(9):1630-42. doi: 10.2105/AJPH.2007.129478. Epub 2008 Jul 16.
- ¹⁴ Wakefield M, Liberman J. Back to the future: tobacco industry interference, evidence and the Framework Convention on Tobacco Control. *Tob Control*. 2008 Jun;17(3):145-6. doi: 10.1136/tc.2008.025791

- 15 Mejia R, Schoj V, Barnoya J, Flores ML, Perez-Stable EJ. Tobacco Industry Strategies to Obstruct the FCTC in Argentina. *CVD Prev Control*. 2008 Dec;3(4):173-179.
- 16 See http://www.bat.com/group/sites/UK_9D9KCY.nsf/vwPagesWebLive/D06ZYC4S
- 17 Joossens, L & Gilmore, AB. The transnational tobacco companies' strategy to promote Codentify, their inadequate tracking and tracing standard. *Tob Control* doi:10.1136/tobaccocontrol-2012-050796
- 18 Framework Convention Alliance. Industry-INTERPOL deal signals challenges to illicit trade protocol. March 18, 2013. <http://www.fctc.org/fca-news/illicit-trade/976-industry-interpol-deal-signals-challenges-to-illicit-trade-protocol>
- 19 Gilmore AB, Fooks G, Drope J, Bialous SA, Jackson RR. Exposing and addressing tobacco industry conduct in low-income and middle-income countries. *Lancet*. 2015 Mar 14;385(9972):1029-43. doi: 10.1016/S0140-6736(15)60312-9.
- 20 <http://www.who.int/fctc/protocol/about/inb/en/>
- 21 See transnational tobacco companies' websites for examples.
- 22 Collin J, Legresley E, MacKenzie R, Lawrence S, Lee K. Complicity in contraband: British American Tobacco and cigarette smuggling in Asia. *Tob Control*. 2004 Dec;13 Suppl 2:ii104-11.
Skafida V, Silver KE, Rechel BP, Gilmore AB. Change in tobacco excise policy in Bulgaria: the role of tobacco industry lobbying and smuggling. *Tob Control*. 2014 May;23(e1):e75-84. doi: 10.1136/tobacco-control-2012-050600. Epub 2012 Nov 10.
- 23 Enrique Armendaras P, Reynales Shigematsu LM. [Expansion of the tobacco industry and smuggling: challenges for public health in developing countries]. *Salud Publica Mex*. 2006;48 Suppl 1:S183-9.
- 24 Nakkash R, Lee K. Smuggling as the «key to a combined market»: British American Tobacco in Lebanon. *Tob Control*. 2008 Oct;17(5):324-31. doi: 10.1136/tc.2008.025254.
- 25 Joossens L, Raw M. Progress in combating cigarette smuggling: controlling the supply chain. *Tob Control*. 2008 Dec;17(6):399-404. doi: 10.1136/tc.2008.026567. Epub 2008 Sep 10.
- 26 Madeleine Heyward LL.M. Legal analysis of the agreements between the European Union, Member States, and multinational tobacco companies. www.fctc.org/.../451-legal-analysis-of-eu-agreements-with-multinational...
- 27 Fooks G, Peeters S & Evans-Reeves K. Illicit trade, tobacco industry-funded studies and policy influence in the EU and UK. *Tob Control* doi:10.1136/tobaccocontrol-2012-050788
- 28 KPMG I GS1 Track and Trace Approaches in Tobacco based on World Customs Organization (WCO), Illicit Trade Report, 2012
<http://www.kpmg.com/UK/en/IssuesAndInsights/ArticlesPublications/Documents/PDF/Issues%20and%20Insights/track-trace-tobacco.pdf>
- 29 Evans-Reeves, K, Hatchard, JL & Gilmore, AB. 'It will harm business and increase illicit trade': an evaluation of the relevance, quality and transparency of evidence submitted by transnational tobacco companies to the UK consultation on standardized packaging 2012

- Tob Control 2015 doi:10.1136/tobaccocontrol-2014-051930
<http://tobaccocontrol.bmj.com/content/early/2014/12/10/tobaccocontrol-2014-051930.full>
- 30 <http://www.premiumtimesng.com/resources/157693-tobacco-factsheet-tobacco-advertising-promotion-counter-arguments.html>
- 31 <http://www.tobaccoatlas.org/topic/illicit-cigarette-trade/>
- 32 <http://www.who.int/tobacco/wntd/2012/en/>
- 33 JTI and Eliz Group implement a Track & Trace system to better control tobacco products supply chain. Friday, November 8
http://www.messenger.com.ge/issues/2986_november_8_2013/2986_econ_four.html
- 34 Corporate Accountability International. Codentify®: An Industry Attempt To Control Illicit Trade. <https://www.stopcorporateabuse.org/sites/default/files/resources/codentify-flyer.pdf>
- 35 Framework Convention Alliance. The Codentify Agreement: The Strategy Of The Four Major International Cigarette Companies To Control Tax Markings On Packs. Bulletin 113, March 31st 2012, page 2.
- 36 See http://www.bat.com/group/sites/UK_9D9KCY.nsf/vwPagesWebLive/DO6ZYC4S
- 37 For example, see 2-Month Lobbying Summary - Consultant. National Coalition Against Contraband Tobacco/La Coalition Nationale Contre Le Tabac de Contrebande / Kalene Debaeremaeker, Consultant. Last Updated: 2014-10-21
<https://ocl-cal.gc.ca/app/secure/orl/lrs/do/clntSmmry?clientNumber=328987&sMdk=1429582046141>
- 38 Kamau, M. Cigarette maker alarmed by fakes. March 2010. The Standard. <http://www.standardmedia.co.ke/>
- 39 Joossens, L; Gilmore, A, Stoklosa, M, Ross H. (2015) Assessment of the European Union's illicit trade agreements with the four major Transnational Tobacco Companies. Tob Control doi:10.1136/tobaccocontrol-2014-052218
- 40 See transnational tobacco companies' websites for additional examples.
- 41 Article 5.3 of the WHO FCTC states "In setting and implementing their public health policies with respect to tobacco control, Parties shall act to protect these policies from commercial and other vested interests of the tobacco industry in accordance with national law." <http://whqlibdoc.who.int/publications/2003/9241591013.pdf>
- 42 http://www.who.int/fctc/guidelines/adopted/article_5_3/en/
- 43 <http://www.jti.com/how-we-do-business/anti-illicit-trade/our-programs/>
- 44 <http://cigarettesreporter.com/imperial-signs-mou-moldovan-customs/>
- 45 http://www.imperial-tobacco.com/files/misc/itg_mou.pdf

- 46 Philip Morris International. Just the Facts. <http://justthefacts.pmi.com/pmis-commitment-doing-our-part-to-put-an-end-to-illicit-trade-3/>
- 47 Illicit tobacco trading on the rise. October 2013. Defi Media <http://www.defimedia.info/news-sunday/nos-news/item/39833-illicit-tobacco-trading-on-the-rise.html>
- 48 <https://www.imperialtobacco.com/index.asp?page=78&newscategory=25&year=2012&newsid=1390>
- 49 <https://www.imperialtobacco.com/index.asp?page=78&newscategory=25&year=2012&newsid=1399>
- 50 <https://www.imperialtobacco.com/index.asp?page=78&newscategory=25&year=2012&newsid=1418>
- 51 Serious campaign to start against tobacco smuggling in Tehran. July 2010. Mehr News Agency. <http://www.mehrnews.com/en/>
- 52 <http://www.globalresearch.ca/eu-commissions-secretive-tobacco-lobby-breaches-un-rules-ombuds-man/5479980>
- 53 Nigeria: EFCC, BAT Explore Partnerships to Curb Tobacco Smuggling. 20 August 2011, By Augustine Osayande <http://allafrica.com/stories/201408201428.html>
- 54 BAT Nigeria website. <http://www.batnigeria.com/group/sites/BAT-7YKM7R.nsf/vwPagesWebLive/DO7YLFT6?opendocument>
- 55 Joossens L, Raw M. From cigarette smuggling to illicit tobacco trade. *Tob Control*. 2012 Mar; 21(2):230-4
- 56 <http://www.tobaccoatlas.org/topic/illicit-cigarette-trade/>
- 57 See also World No Tobacco Day 2015 materials available at: <http://www.who.int/campaigns/no-tobacco-day/2015/en/>
- 58 <http://global.tobaccofreekids.org/files/pdfs/en/ILL-global-cig-trade-summary-en.pdf>
- 59 <http://www.who.int/tobacco/economics/illicittrade.pdf>
- 60 <http://www.premiumtimesng.com/resources/157693-tobacco-factsheet-tobacco-advertising-pro-motion-counter-industry-arguments.html>
- 61 Come van Walbeek. Measuring changes in the illicit cigarette market using government revenue data: the example of South Africa. *Tob Control*. 2014 May; 23(e1): e69-e74. Published online 2014 Jan 15. doi: 10.1136/tobaccocontrol-2013-051178
- 62 <http://www.imperial-tobacco.com/index.asp?page=56&newscategory=18&year=&newsid=2048>

- 63 Zhang B, Schwartz R. What Effect Does Tobacco Taxation Have on Contraband? Debunking the Taxation - Contraband Tobacco Myth. Toronto: Ontario Tobacco Research Unit, Special Report, February 2015. <http://otru.org/wp-content/uploads/2015/02/special-tax-contraband-final.pdf>
- 64 <http://www.tobaccoatlas.org/topic/illicit-cigarette-trade/>
- 65 Joonssens, L & Raw, M. Progress in combating cigarette smuggling: controlling the supply chain. Tobacco Control, 2008;17:399-404 doi:10.1136/tc.2008.026567
<http://tobaccocontrol.bmj.com/content/17/6/399.full>
- 66 Campaign for Tobacco Free Kids. Elicit Tobacco Trade. October 2008.
http://global.tobaccofreekids.org/files/pdfs/en/ILL_overview_en.pdf
- 67 "The Parties should ban contributions from tobacco companies to any other entity for "socially responsible causes", as this is a form of sponsorship. Publicity given to "socially responsible" business practices of the tobacco industry should be banned, as it constitutes advertising and promotion."
http://www.who.int/fctc/guidelines/article_13.pdf?ua=1
- 68 <http://en.trend.az/business/economy/2243667.html>
- 69 <http://www.tobaccosa.co.za>
- 70 <http://www.sabc.co.za/news/a/275bfe0046528bcbaaa5ff226832f392/Tobacco-institute-calls-for-war-against-illegal-tobacco-trade-20142411>
- 71 <http://newafricaanalysis.co.uk/index.php/law-enforcement-agencies-meet-tackle-illicit-trade-tobacco-products/>
- 72 <http://www.iaca.int/245-philip-morris-international-contributes-55-000-eur.html?highlight=WyJwaGlsaXAiLCJtb3JyaXMiLCJwaGlsaXAgaW9ycmlzIIO=>
- 73 <http://www.iaca.int/about-us/general-information.html>
- 74 <http://tobaccocontrol.bmj.com/content/early/2013/03/11/tobaccocontrol-2012-050796.full>
- 75 Interpol Legal Handbook on Tobacco, 2014 page 53
- 76 [http://apps.who.int/gb/fctc/PDF/cop6/FCTC_COP6\(2\)-en.pdf](http://apps.who.int/gb/fctc/PDF/cop6/FCTC_COP6(2)-en.pdf)
- 77 <http://tobaccocontrol.bmj.com/content/early/2014/12/10/tobaccocontrol-2014-051930.full>
- 78 http://tobaccocontrol.bmj.com/content/24/Suppl_2/ii76.full
- 79 http://www.tobaccotactics.org/index.php/Plain_Packaging_Opposition_in_the_UK
- 80 <http://www.who.int/fctc/mediacentre/news/2015/ukplainpack/en/>
- 81 http://www.tobaccotactics.org/index.php/Anti-Counterfeiting_Group
- 82 World Health Organization, «Tobacco Industry Interference with Tobacco Control», 2008
http://whqlibdoc.who.int/publications/2008/9789241597340_eng.pdf

83 Tobacco Control Legal Consortium, The Verdict Is In: Findings from United States v. Philip Morris, The Hazards of Smoking (2006). <http://publichealthlawcenter.org/sites/default/files/resources/tclc-verdict-is-in.pdf>

84 *ibid* #38

85 cite SA study previously cited

86 ASH-UK. Tobacco Industry Illicit Trade Claims Shown to be Wrong, Again.

Friday 11 October 2013 <http://www.ash.org.uk/media-room/press-releases/:tobacco-industry-illicit-trade-claims-shown-to-be-wrong-again>

87 Gilmore A. et al. Towards a greater understanding of the illicit tobacco trade in Europe: a review of the PMI funded 'Project Star' report. Tobacco Control Published online 11 Dec.2013

88 Chen, J, McGhee, SM, Townsend, J, Lam, TH, Hedley, AJ. Did the tobacco industry inflate estimates of illicit cigarette consumption in Asia? An empirical analysis. Tob Control doi:10.1136/tobaccocontrol-2014-051937
<http://tobaccocontrol.bmj.com/content/early/2015/01/05/tobaccocontrol-2014-051937.full>

89 http://transcrime.cs.unitn.it/tc/fso/pubblicazioni/AP/Transcrime-Analysis-of-the-Draft-Protocol-to-eliminate_ITTP.pdf

90 <http://www.tobaccotactics.org/index.php/Transcrime>

91 World Health Organization. Tobacco Industry Interference: A Global Brief. May 2012.
http://whqlibdoc.who.int/hq/2012/WHO-NMH_TFI-12.1_eng.pdf?ua=1

92 <https://www.devex.com/news/time-to-act-against-illicit-tobacco-86212>

93 Ross, H. et al. (2015) Approaches for Controlling Illicit Tobacco Trade – Nine Countries and the European Union. MMWR, May 29, 2015 / 64(20);547-550
<http://www.cdc.gov/mmwr/preview/mmwrhtml/mm6420a3.htm>

